
Projev emeritního rektora UK profesora Václava Hampla

Projev emeritního rektora UK profesora Václava Hampla

Vaše Magnificence, paní rektorky a páni rektori – současní i emeritní, Spectabiles, Honorabiles, Cives academici, Vaše Eminence, páni kardinálové, Your Excellencies – members of the Prague diplomatic corps, vážení hosté, dámy a pánové! Jak už jsme slyšeli, patří k dobrým zvykům – a chápu jako přirozenou povinnost – , aby se rektor, když odevzdává správu akademické obce po osmi letech, ohlédl. Nejde jen o to, vydat počet z vlastních činů a rozhodnutí. Za dvěma čtyřletými obdobími, která jsem směl strávit v čele univerzitní obce, stojí ohromné, pro nezavěšeného pozorovatele v detailu těžko představitelné, přitom však soustavné úsilí širšího vedení univerzity i jejích autonomních článků o rozvoj naší alma mater. Mnohdy to ovšem byl spíše boj za uchování již dosažených podmínek pro náš akademický výzkum, pro kvalitní výuku a také pro praktické – zejména klinické – působení.

K lidské povaze také patří ulpívat především na tom, co se nezdařilo, vzpomínat na problémy. Podle mého přesvědčení je však jednou z velkých povinností rektora, aby měl přehled i o všem dobrém, co bylo vykonáno, a aby akademické obci připomínal její výkony. Ty totiž nejednou mohou zapadnout v kolotoči všedních dní nebo mohou zůstat přehlédnuty. V letech 2006 – 2013, kdy jsem měl tu čest řídit a koordinovat práci naší alma mater, vykonala Univerzita Karlova velmi mnoho. Dovolte mi tu podat o tom krátký přehled.

Univerzita Karlova se v uplynulém období nadále jednoznačně profilovala jako svobodná, otevřená, přitom výzkumně silná a mezinárodně významná instituce, s důrazem na humboldtovské propojení vzdělávání s aktivně provozovanou vědou. Dařilo se nám to: Univerzita Karlova nejen že je tradičně nejrespektovanější „značkou“ České republiky v evropském univerzitním prostoru, ale posílila i svoji pozici mezi 2 % vědecky nejlepších vysokých škol naší planety.

Vydeme-li z ročního počtu odborných publikací, vidíme, že od roku 2006 vzrostl o více než o polovinu. Jen v přírodních a lékařských vědách, kde se to snadněji měří, produkuje dnes okolo 4 000 publikací ročně. Obdobně úctyhodné údaje platí i pro humanitní a společenskovední obory. Dohromady zajišťujeme zhruba třetinu celého vědeckého výkonu naší republiky.

O vědeckém charakteru a rozvoji univerzity svědčí i údaje o prostředcích, které se jí podařilo na vědeckou práci získat, a to na základě soutěží nebo zhodnocení dosavadních výsledků. Jejich celkový objem narostl o více než polovinu, z 1,8 na 2,9 miliardy korun ročně. Z toho prostředky vysoutěžené na vědecké grantové projekty narostly nejvíce, skoro trojnásobně – z 0,4 na 1,2 miliardy korun ročně. Je to odraz dynamicky rostoucích projektových aktivit, resp. grantové úspěšnosti našich učitelů i studentů na národní i evropské úrovni. Vědci naší univerzity např. získali 189 projektů v 7. rámcovém programu Evropské unie, z toho dokonce dva vysoce prestižní granty European Research Council (z celkem 4, které získaly vysoké školy ČR). Řada cen a vyznamenání členům naší univerzity, především však vzrůst mezinárodní citovanosti našich prací přitom dokládá, že se tato výkonová expanze v žádném případě neděje na úkor vědecké kvality.

Enormně narůstal i zájem doktorandů o naši vlastní Grantovou agenturu a stejně tak i prostředky, které na ni UK vynakládala.

Přirozeným kontrolním mechanismem toho, zda dbáme o vysokou úroveň výzkumu i výuky, je zájem evropského i světového akademického společenství o výzkumnou i studijní spolupráci s Univerzitou Karlovou. Je zřetelný na úrovni univerzit, jednotlivých vědců i studentských zájemců. V období, o kterém hovořím, jsme průběžně revidovali meziuniverzitní dohody, málo funkční vyřazovali a uzavřeli na šedesát nových. Celkem má tedy dnes Univerzita Karlova 190 aktivních, produktivních a zajímavých mezinárodních, meziuniverzitních partnerství po celém světě, a to především s předními univerzitami v západní Evropě. Jmenujme jen Oxford, Sorbonnu nebo Heidelberg – ale i významné univerzity severoamerické (např. University of Washington či State University of New York), japonské (třeba Kobe či Tsukuba), korejské nebo australské (např. Melbourne či Queensland). Někomu to může připadat jako normální. Takto vysoká míra živého, a přitom, ujišťuji Vás, z naší strany vysoce výběrového zapojení univerzity do světové akademické sítě je unikátní a našimi partnery vysoce ceněná.

S těmito partnerstvími a ovšem i s naším aktivním členstvím v mezinárodních univerzitních sítích je spojena mnohatisícová vzájemná výměna učitelů i studentů. S řadou – zejména francouzských a německých – univerzit úspěšně probíhají programy joint-degree a double-degree. Naše fakulty přijímají zahraniční post-doc pracovníky na dvouleté výzkumné pobyty. Patříme k neaktivnějším evropským univerzitám v programu Erasmus. Každý rok v jeho rámci vyjede 1200 našich studentů a z partnerských univerzit naopak přijede k nám na 1500 studentů. Počet těchto studentských hostů se od roku 2006 bezmála zdvojnásobil, počet našich „erasmáků“ vzrostl za ta léta o více než pětinu. Podobně živé vztahy a mobilitu bychom našli i na úrovni výzkumné. Jsme prostě zajímavými, respektovanými a ceněnými členy evropské a světové univerzitní obce. To není samozřejmost, ale výsada, kterou je třeba neustále obhajovat. Trvalé

potvrzování naší kvality badatelskou i učitelskou, zároveň samozřejmě i studijní účastí na životě světové univerzitní komunity je dnes bezpodmínečnou nutností.

Příjemnou skutečností je, že naše univerzita mládne. Věkové těžiště našich 8 000 zaměstnanců, z nichž asi 3/5 tvoří akademičtí a vědečtí pracovníci, se za posledních 8 let přesunulo z padesátníků na třicátníky. I to je signálem, že o práci na univerzitě je mezi mladou generací zájem. Docenturu dnes získávají odborníci již krátce po čtyřicítce, novým profesorům je obvykle něco málo přes padesát let. Náročnost habilitačních a jmenovacích řízení jsme přitom ve dvou krocích zřetelně zvýšili.

Proměnami ovšem prochází i naše studentská komunita. Její početní nárůst, který započal po revoluci, pokračoval během mého rektorského období do roku 2010, kdy univerzita dosáhla 54 tisíc studentů. Od té doby ale přes stoupající množství přihlášek ke studiu počet studentů cíleně redukuje. Rozšiřujeme přitom nabídku na celé škále bakalářských, magisterských i doktorandských oborů. Dnes našich 51 tisíc studentů představuje asi 13 % všeho vysokoškolského studentstva republiky.

I při těchto vysokých počtech studentů je samozřejmě nutné dbát na úroveň studia včetně závěrečných prací. Posouzení obsahového přínosu a originality prací nelze nahrazovat kontrolou jejich formálí či respektem k rozsahu popsaného papíru. Jen důraz na kvalitu nám zajistí respekt odborné, především mezinárodní komunity.

A protože jedná víme, že naši studenti nepocházejí jen z dobře situovaných kruhů, jednak nepodceňujeme motivační pobídky, navýšili jsme podstatně sociální i prospěchová stipendia a podporujeme řadu studentských aktivit.

Naším cílem přitom nemůže být a není plošné vzdělávání průměru mladé generace. Jde nám o získávání intelektuální elity a v tom rámci o posílení specifických skupin našich studentů: Jsem proto například rád, že u nás dnes studuje o čtvrtinu více zahraničních studentů než v roce 2006 a že jejich podíl dosáhl 15 %. Uvědomme si, že taková kvóta cizích studentů je velmi lichotivá i pro nejlepší západoevropské univerzity. Podíváme-li se pak na studenty-samoplátce, kteří studují naše cizojazyčné programy, ti tvoří dokonce více než polovinu všech těchto studentů v republice. Podnětem k nárůstu počtu zahraničních studentů bylo kromě jiného i zavedení evropského kreditního systému na Univerzitě Karlově od roku 2007. Další rozvoj však už je jednoznačně nutno přičíst atraktivnosti naší alma mater v mezinárodním prostoru. Stejně významnou a pro naši budoucnost snad ještě důležitější skupinu studentů univerzity představují doktorandi. Těch máme 7 800, čili 15 % naší studentské populace. Je to důležitá součást našeho směřování cestou research university. Osvědčilo se i to, že stále více doktorandů (aktuálně 57 %) během svého studia absolvuje zahraniční stáž. Naše politika dlouhodobého zasíťování univerzity do pevných mezinárodních vazeb nese ovoce a představuje budoucnost.

Když mne tak posloucháte, můžete si říci, že si Univerzita Karlova tohle všechno může dovolit zřejmě proto, že je vládami této země nadprůměrně finančně hýčkána. Musím Vás zklamat: velkou část svého času a energie jsem musel investovat do řešení problému, jak při více méně stagnující přímé podpoře ze státního rozpočtu udržet výzkumný i výukový provoz univerzity. Když jsem roku 2006 převzal rektorský úřad, měla Univerzita Karlova zajištěnu více než polovinu svého rozpočtu ze státní dotace na vzdělávání. Do letošního roku klesl tento podíl na 27 %. Přesto jsme dokázali v průběhu těch osmi let zvýšit rozpočet univerzity o třetinu na dnešních 9 miliard. Podařilo se to díky prosazení výkonových a kvalitativních parametrů do algoritmů veřejného financování základního výzkumu a také díky ohromnému rozvoji projektových aktivit fakult a ústavů Univerzity Karlovy. Ukazuje to, že nejsme úzce zaměřeni jen na institucionálně financovaný základní výzkum, ale že jsme – aniž bychom přitom ohrozili základ naší činnosti a prestiže – dokázali docílit až překvapivě masivního nárůstu účelových prostředků.

Stejně významnou roli měl rozvoj vlastních ekonomických aktivit, díky nimž si dnes UK sama vydělává asi třetinu prostředků, které potřebuje na svoji činnost. Netajím se tím, že i tak nebylo právě snadné udržet bilanci vyrovnanou. I přes jistý pozitivní vývoj nemůžeme být spokojeni se mzdovou hladinou našich zaměstnanců. V poslední době jsme již opravdu naráželi na hranice našich sil a možností. Přesto však je možno předat univerzitu do dalšího funkčního období finančně stabilní a zdravou. Nemohu ovšem zatajit svůj názor, že má-li univerzita dodávat společnosti kvalitně připravené učitele široké škály oborů, podobně kompetentní lékaře nebo např. kvalifikované soudce, ale také fyziky, chemiky, biology, matematiky, překladatele, psychology, odborníky na nejrůznější regiony atd., měla by na to od téže společnosti také dostávat dostatek prostředků a nemuset si na takovou službu veřejnosti v takové míře sama vydělávat jinak.

Univerzita Karlova byla v o to svízelnější situaci, že v uplynulém období nemohla, obdobně jako ostatní pražské vysoké školy a ústavy AV ČR, čerpat investiční prostředky z evropských strukturálních fondů. Toto arbitrární politicko-administrativní rozhodnutí o vyloučení Prahy – největšího vědeckého centra země – z možnosti využít nejmohutnější rozvojový zdroj poslední doby musím označit za vážnou strategickou chybu České republiky. Univerzita Karlova nicméně plně využila tento zdroj investic alespoň tam, kde mohla – pro své mimopražské fakulty. V Hradci Králové se realizuje vědecké centrum MEPHARED a další projekty, v Plzni centrum UniMec a Biomedicínské centrum. Společně s Akademií věd připravujeme Biotechnologické a biomedicínské centrum ve Vestci. To, že investiční rozvoj v Praze byl obtížný a ve srovnání s mimopražskými regiony (i přes dílčí úspěchy) vcelku nedostatečný, nemá cenu zastírat.

Univerzita Karlova polistopadového období však není – při všech svých pozoruhodných výkonech – mnohostranně produkční firma, nýbrž především svobodná obec lidí zkoumajících a studujících. Jejím zásadním znakem je nezávislost. Ta je pro nás důležitá především jako podmínka akademické svobody. Bez ní by univerzita nemohla skutečně plnit to, co od ní společnost potřebuje: kultivovat a garantovat kritický, na faktech, znalostech a uvažování založený přístup ke všem – vědeckým, stejně jako aktuálně politickým – problémům. Ve světě, ovládaném mediálním promýváním mozků a exhibicemi prodejců všech druhů myslitelného štěstí, univerzita zůstává a musí zůstat ostrovem kritické, zkoumající racionality. Odměnou pak je důvěra společnosti, která do našich rukou svěřuje to nejcennější, co má: své děti, elitu mladé generace.

O akademickou svobodu, o primát racionality, angažující se ve jménu akademické obce proti partikulárním zájmům skupin, se ale musíme aktivně starat i my, uvnitř univerzity. Za jeden z nejpodstatnějších počinů mého rektorského období v tomto smyslu pokládám skutečnost, že se podařilo zabránit riziku vytunelování fakultních nemocnic. Tvrdě jsme odmítali návrhy směřující k jejich privatizaci. Mezinárodní zkušenosti totiž konzistentně ukazují, že privatizace univerzitních nemocnic a klinik ve svých důsledcích obvykle vede k postupnému útlumu výuky a k omezování vědeckého výzkumu. A ukázalo se, že jakmile stát na tomto poli změnil rámec svých úvah, rychle jsme našli platformu k rozumné spolupráci při koncipování nových návrhů. Ohlas našich postojů ve veřejnosti byl jednoznačně kladný. I v jiných kauzách si pak velká část české společnosti uvědomila, jak obecně významná je pro ni univerzita, která dokáže být nad věcí a nesklonit se před diktátem momentálně silné nebo velikášsky a přezíravě se tvářící moci.

O skutečnosti, že Univerzita Karlova je veřejnou autoritou, která si je vědoma své obecné role a která ví, že musí vystupovat v zájmu širšího akademického okruhu, jsme se přesvědčili i při diskuzích o novém vysokoškolském zákonu. I zde bylo cítit, jak české vysoké školy i veřejnost vnímají hlas Univerzity Karlovy. A my zas na druhé straně vnímali, že náš hlas je pro politickou sféru nepřeslechnutelný. Tato role naší univerzity historicky patří. Naší povinností však je toto dědictví minulosti nepromarnit, nýbrž uvážlivě kultivovat.

Podmínkou takového postavení je nepřeslechnutelnost a neopominutelnost odborného hlasu naší univerzity. Tuto kvalitu si můžeme udržet výhradně pod podmínkou, že v naší univerzitní obci budeme důsledně trvat na meritokratických principech. Univerzita stojí a padá se svojí odbornou kvalitou a integritou. Pro postavení členů obce na Univerzitě Karlově musí zůstat klíčové důležité, co kdo doopravdy odborně umí a dokázal. Zásadní význam pro zastávání odpovědných funkcí musí být v tomto smyslu šíře přehledu o kontextu a hloubka porozumění problémům, a to u každé vedoucí osobnosti, u každého člena akademického orgánu.

Jaký je tedy smysl společného snažení vedení univerzity, fakult, dílčích pracovišť i celé univerzitní obce? Rozhlédneme-li se po dnešní společnosti, vidíme, že současný operační systém byznysu, který je postaven na vnějších motivacích typu „cukr a bič“ nejen, že leckdy nefunguje, ale někdy dokonce škodí. Celospolečensky potřebujeme jakýsi „upgrade“. A univerzitní věda nám ukazuje cestu. Ten nový přístup má podle předních odborníků na tuto problematiku (a také podle mého přesvědčení) tři nezbytné prvky:

- (1) autonomii – tj. touhu, schopnost a odvahu řídit si sami své životy;
- (2) mistrovství: tedy trvalé nutkání být lepším a lepším právě v tom, na čem opravdu záleží;
- (3) smysl: To je touha dělat to, co děláme, ve službách něčeho většího, než jsme my sami, co nás přetrvává, co nás přesahuje.

Se zkušeností osmi rektorských let a ve smyslu těchto principů vidím roli vedoucích, lidsky i odborně zralých osobností na univerzitě takto:

Bránit akademickou svobodu, ctít osvědčené historické tradice právem hrdé univerzity. Umožňovat a podporovat růst kolegů! Posilovat smysl naší práce a přes vrzání kafemlejnku neztrácet ze zřetele obecnou užitečnost naší práce jako klíčový aspekt z perspektivy našeho svědomí!

Dámy a pánové,

dovolte, abych zde veřejně řekl, že si vážím toho, že se dnešního starobylého univerzitního obřadu účastníte a že jste tuto moji zprávu trpělivě vyslechli. A na úplný závěr svých rektorských povinností chci veřejně vyslovit uznání a velké poděkování všem členům univerzitní akademické obce i všem, kteří univerzitě v uplynulém období nejrůznějšími způsoby pomáhali a podporovali ji. Jsem hrdý a šťastný, že obdivuhodný organismus Univerzity Karlovy a její neméně podivuhodný akademický rozvoj je společným dílem nás všech. Upřímně přeji svému nástupci Tomáši Zimovi, aby během jeho působení naše univerzita dále vzkvétala. A Vám všem srdečně přeji do dalších let všechno dobré!

Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque eveniat!